

"מועדים בהלכה"

סוגיא ד': בגדר אמירת "מלך הקדוש"

א. מחל' ראשונים אם טעה ולא אמר המלך הקדוש

גמי' ברכות (יב):

ואמר רביה בר חיננא סבא ממשיה דרב: כל השנה כולה אדם מתפלל האל הקדוש, מלך אהוב צדקה ומשפט, חזון מעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הבכורים שמתפלל המלך הקדוש והמלך המשפט. ורש"י (ד"המלך הקדוש). לפי סדרים כלל' כו' מלך מלכו^{תו} לטפוט לטלס. ורבי אלעור אמר: אפילו אמר האל הקדוש – יצא, שנאמר: +ישעהו ה'+ ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בעזקה. אימתי ויגבה ה' צבאות במשפט – אלו עשרה ימים שמראש השנה ועד יום הבכורים, וקאמר האל הקדוש. מי הוה עלה? אמר רב יוסף: האל הקדוש מלך אהוב צדקה ומשפט; רבה אמר: המלך הקדוש והמלך המשפט. והלכתא כרביה.

בית יוסף (או"ח סי' תקפב)

מדאמר רבי אלעור יצא מכלל דרב אפילו בדייעבר לא יצא. כן כתוב שם הרא"ש (ס"ז), ככלمر ולא כאבי העורי (ראבי"ה) שפירוש דלבתילה פלייגי אבל בדייעבר לדבורי הכל יצא, דלייטה, אלא בדייעבר פלייגי ולרב ורבה דקימא לן בותיהו לא יצא וצריך לחזור, וכן כתוב הר"ף שם (:): וכן פסק הרמב"ם ... ולענין הלכה בין שחרית' פ' והרמב"ם והרא"ש ו' מסכימים בדייעבר נמי לא יצא כי נקטני

מדרכי (ברכות אות ל"ג)

וכיוון שלא יצא כ שאמר הא-ל הקדוש צריך לחזור ... ר"ת פסק דאין מחזרין אותו מכל' אותן הדברים ... וכן פי' ראבי"ה

שו"ע (או"ח תקפב:א)

בעשרת ימי תשובה אומר: המלך הקדוש, המלך המשפט; ואם טעה או שהוא מסופק, אם הוא בהמלך הקדוש חוזר לראש ...

ב. ביאור המחל'

ראבי"ה (ח"א – מסכת ברכות סי' מ)

... דפסקין הילכתא כרבא. וניל' דאם טעה אין חוזר ... וזה קימא לן בפ' במה מדריקין דינים שאין בהם קרבן מוסף טעה ולא אמר וכו' אין מחזרין אותו, ואין חלק דחתם רק דילג והכא אמר בטעות, דהכא נמי אין בטעות אלא שלא אמר מלכות ... והלך רואי לומר ע"כ דלבתילה פלייגי ולבתילה אין מחזרים אותו ... ובכל זה חזרתי להאריך כי רבינו אלפסי כתוב שחוור:

זכרון שמואל להגר"ש רוזובסקי זצ"ל (ס"כ)

אמנם עי' במדרכי ... ומבוואר מדבריו דסביר דהמלך הקדוש אין מעצם נסח התפילה כי אם דהוי הזכרה צריך לחזיר מלכות, וכן הוא להדריא בס' ראבי"ה ח"א סי' מ דהוי "זיכרון" ... אולם יש לומר דאן נקטין להל' (עי' טש"ע סימן תקפ"ב) דאם אמר הא' הקדוש חוזר ומתפלל ולא סבירא לן דהוי כדין הזכרה ביום שני בו מוסף, הינו משום דס"ל דהמלך הקדוש אינו רק "זיכרון" כי אם דהוא מעצם נסח התפלה והוא ייל' דכמאן דלא התפלל דמי

תוספות (ד"ה הלכתא)

דציר לחותם המלך הקדוש והמלך המשפט ואם לא אמר מחזרין אותו ... דבל המשנה ממtbody שטבעו חכמים אינו יוצא ידי חובתו ...

ג. המלך הקדוש בשאר ימות השנה

באר היטב (או"ח קייח:א)

אם בכל השנה אמר המלך המשפט או המלך הקדוש אין צריך לחזור

שער תשובה (או"ח קייח:א)

ובשם הרמ"ע באפסי זוטא כי שם בשאר ימות השנה חותם המלך הקדוש חוזר, אך בתפאר"ש בהגנות הרא"ש כי דא"ה

ד. בנוסח תפלה מעין שבע בליל "שבת שובה"

שולחן ערוך (תקפב:ג)

בשבת ביתים, ערבית יאמר בברכת מעין שבע: המלך הקדוש.

טעה ואמר האל הקדוש כי בשכנה ג' דחוור, והפר"ח חולק ס"ל שאין חזר

ה. שכח לומר המלך הקדוש במנחה של יה"כ

במ"ג (מ"ז כתה:ה)

ביו"כ שכח תפלה מנחה עד ערבית, מהו להשלימה בערבית ... תי' טעה במנחה ביו"כ מתפלל ערבית שתים של חול

תוספות (ברכות ב': ד"ה טעה)

כתב רבינו יהודה אם טעה ולא הזכיר ר"ח במנחה לא יתפלל עוד בלילה, דלמה יתפלל עוד hari כבר התפלל כל תפלה המנחה מבعد יום בלבד ר"ח שלא הזכיר, א"כ אין מרוחיק כלום אם יחוור ויתפלל במו"ץ ר"ח hari לא יזכיר עוד תפלה ר"ח ו"ח כבר התפלל, ... אבל בשטעה ולא הזכיר של ר"ח כבר התפלל א"כ לא ירווח כלום אם יתפלל במו"ץ ר"ח ... ומיהו ברב אלפס לא משמע בן דאפי היכא דאיינו מרוחיק כלום מציריך להתפלל פעם אחרת ... כך היה נראה להר' משה מלאו"ר מותק לשון האלפסי.

ס' זכרון שמואל (שם)

יש לעיין במ"י שכח ולא אמר המלך הקדוש במנחה ביו"כ اي חייב להתפלל בערב שתים אעפ' שערכ ג"כ לא אמר המלך הקדוש אלא הא' הקדוש כמו שאמר במנחה. דנראה דיש לחלק מדברי התוס' הנ"ל לגבי מנוחה דר"ח, דהtram אמר לא מימר דחייב כמוון דמתפלל אף שלא הזכיר ר"ח, דגם ללא יעוי הי נסח התפלה כדיין, אבל بلا אמר המלך הקדוש הוא שני' בנוסח הברכה גופא, וא"כ ודאי חשייב כמוון דלא התפלל, ועכ' ציריך להשלים אעפ' שכתעת ג"כ לא אמר המלך הקדוש כיון דהשתא כך הוא נסח הברכה והו תפלה כדיין, משא"כ כשהתפלל מנוחה ונסח הברכה היה המלך הקדוש והוא לא אמר הנסח א"כ כמוון דלא התפלל ... ולפ"ז היה נראה דאם שכח ביו"כ מנוח ואמר הא' הקדוש איינו משלים במו"ץ יזה"ב בערבית, וכמו לעני מנוח בר"ח, בניל.

ו. שכח לומר המלך הקדוש בליל ראש השנה

ח"י"א (בד:)

והגאון מוהר"ר אבלי פאסועעליר נ"ז אמר כאן דין חדש, שם טעה בליל ר"ה ולא אמר המלך הקדוש, איינו ציריך לחזור, דין טעה ולא הזכיר יעוי בליל ר"ח שאינו ציריך לחזור, מחמת שאין מקדשין את החדש בלילה, א"כ כם בליל ר"ה הדין כן שא"צ לחזור. עכ"ל הגאון הנ"ל:

שעה"צ (תקפב:ד)

והנה בח"א הביבא בשם הגאון מהר"ר אבלי פאסועעלער ... ולענ"ד לא נהייא דזה היה שידך רק אם היה התפלל תפלה חול משא"כ בוה' שמתפלל תפלה יו"ט ממ"ג איינו יוץ'

שדי חמץ (מע' ר"ה ס"י ב אות כ"ט)

כי הרב חי אדם בשם גאון בדורו ... וזה שנים רבות כתבתם רבי דבמחלוקת כבוד תורהם אין דבריהם נראים בזה, ובאמת שהוא דין חדש ... ומסתמיות דברי כל הפוסקים משמע שלא בדברי הגאון הנ"ל, גם מדברי ר' יונה בפ' תפלה השחר שהביא דברי מן הבב"י סי' תקפ"ב יש להובייח שאין לחלק בזה שכ' וול' ... ונוכל לומר שאף על פי שתלו依 בראש חדש כיון שהוא יום טוב ומצוות יום טוב אלימא טפי שיש בה איסור מלאה מה שאין כן בראש חדש ובתפלה גם כן אין אלו מזכירים ר' יונה חדש כלל אלא עניין יום טוב יותר יש לנו לדון אותו כמו יום טוב מלחון אותו במ"ר ראש חדש ... עכ"ל, משמע מדברי ר' יונה שכן עיקר לדינא כיים טוב דיניין ליה ולא הכר"ח, וא"כ הדבר דמהני טעמי י"ל לדין שלפניו דחוור כדמשמע מסתמיות דברי הפסיקים

שות' בניין שלמה להגר"ש הכהן מוילנא זצ"ל(ס"י מו)

לענ"ד נראה דדברי הגאון מוהר"א זל' שריאין וקיימין מאירין כמשמעותם בעחרים ואין כלל לד' התר"י ה"ל, והוא בהקדם הטעם שתקנו חז"ל לומר המלך הקדוש ... והנה כבר שניינו בברייתא (ר"ה ד' ח') ... שאין ב"ד של מעלה נכנסין לדין א"כ קידשו ב"ד של מטה את החדש ע"כ. והוועצא לנו מברייתא זו דאי מתחיל הדין בר"ה בב"ד של מעלה רק ביום לאחר שקידשו ב"ד של שלמה את החדש, ועפ' העצה זו יפה כי הגאון הנ"ל ... דא"כ שכבר נכנס יו"ט ואסור במלאה, מ"מ לענ"ד המלך הקדוש שני דתליה בדין, והדין תלייה בקידוש החדש, ודמי ממש לעוי' של ר"ה ...

ארץ הצבי להגר"צ שכטר שליט"א (ס"י ה)

ועי' בס' ח"י"א ... וטعن ע"ז רבינו ואמר, דלפי סברתו חול"ל שמתפלל תפלה חול בליל ר"ה ג' י"ת, דאיין מקדשין החודש בלילה. אך פשיטתא דז"א, שהאי לא אמר את נוסח התפילה הנכון, ובודאי לא יצא. וממילא החו"ע בamar הקל הקדוש תחת המלך הקדוש שלא יצא אפי בלילה ר"ח, שהרי לא אמר את נוסח התפילה הנכון. ודוקא בחיסר יעוי' בליל ר"ח אינו חוץ ממתפלל, דאפי חיסר יעוי' ביום של ר"ח ג'ב, יצא י"ח תפילה, וכמשנת'ת, אלא שלא י"ח הוכרת מעין המאורע